

Romano džaniben

časopis romistických studií | 1 | 2018

34. 181.

Romano džaniben

časopis romistických studií | 25. ročník | 1/2018

Obsah

Helena Sadílková
Váhy historického poznání 05

RECENZOVANÁ ČÁST

Lada Viková
Adolf Ištvan – romský legionář z Bohusoudova: z bádání nad jeho dopisy 19

Milada Závodská
Žákovská a studentská léta učitele Antonína Daniela 59

Jiří Smlsal
Holokaust Romů v retribučním soudnictví 93

NERECENZOVANÁ ČÁST

Michal Schuster
Archivní fond Zemská donucovací pracovna Brno jako zdroj dokumentace romských obětí holocaustu v České republice – nálezová zpráva 123

**Stíny, vzpomínky a naděje /
Rozhovor se Zdeňkem Danielem st. a Zdeňkem Danielem ml.** 141

Antonín Daniel
**O Romech z Oslavan. Historická práce Antonína Daniela
o Romech z jeho rodné obce** 167

Michal Schuster
Projekt Databáze romských obětí holocaustu v České republice 187

Kristina Dienstbierová
**O svou minulost bychom se měli zajímat.
Zpráva o projektu „Paměť Romů“ společnosti Romea, o. p. s.** 193

Helena Sadílková
Zpráva o činnosti Pražského fóra pro romské dějiny 197

RECENZE | ANOTACE 201

Zpráva o činnosti Pražského fóra pro romské dějiny¹

Mezinárodní akademická platforma Pražské fórum pro romské dějiny vznikla v roce 2016 z iniciativy Kateřiny Čapkové, historičky působící na Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR (ÚSD AV ČR), která se věnuje dějinám Židů ve střední Evropě a dějinám migrace a uprchlíků. Se záměrem podpořit výzkum historie Romů a přispět ke kultivaci diskurzu týkajícího se Romů a jejich dějin v prostředí akademie oslovila několik badatelů z různých vědních disciplín, zejména historie, antropologie a sociologie, kteří se tématu Romů ve své práci věnují. Vznikla tak mezinárodní platforma pojmenovaná Pražské fórum pro romské dějiny, institucionálně zakotvená na ÚSD AV ČR, působící v úzké spolupráci se Seminářem romistiky na Katedře středoevropských studií FF UK (SR KSES FF UK). Její aktivity koordinuje Kateřina Čapková (ÚSD AV ČR) a Helena Sadílková (SR KSES FF UK). Na aktivity Fóra dohlíží mezinárodní řídicí výbor, jehož členy jsou badatelé působící na univerzitách či výzkumných institutech v Evropě a v severní a jižní Americe. Výbor se každoročně setkává v Praze u příležitosti některé z akcí pořádaných Fórem. Jeho členy jsou: Ilse About (L'École des hautes études en sciences sociales, Paříž, Francie), Yasar Abu Ghosh (Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy), Kateřina Čapková (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR), Celia Donert (University of Cambridge, Anglie), Jan Grill (University of Valle, Cali, Kolumbie), Krista Hegburg (United States Holocaust Memorial Museum, Washington D.C., USA), Ari Joskowicz (Vanderbilt University, Nashville, USA), Angéla Kóczé (Středoevropská univerzita, Budapešť), Helena Sadílková (Filozofická fakulta Univerzity Karlovy) a Eszter Varsa (Institut für Ost- und Südosteuropaforschung, Regensburg, Německo).²

Fórum se zavázalo jednou za dva roky zorganizovat v Praze mezinárodní historicky zaměřenou konferenci a pořádat další aktivity – odborné workshopy, semináře, ale i veřejné debaty a výstavy. Cílem je vytvořit platformu pro realizaci a prezentaci historického výzkumu zaměřeného na romské komunity v Evropě i mimo ni a spoluutvářet tak veřejnou debatu o Romech a jejich dějinách v rámci dějin evropského společenství jako celku.

1 Zpráva o činnosti vznikla na základě ustanovujícího prohlášení Fóra, na jehož formulaci se podíleli členové řídicího výboru Fóra, a průběžné dokumentace jednotlivých aktivit, dostupné ze stránek www.romanihistories.usd.cas.cz

2 Činnost Fóra je průběžně podporována ze zdrojů Strategie 21AV Akademie věd ČR – Globální konflikty a lokální souvislosti. Jednotlivé aktivity konané v posledních dvou letech finančně podpořila celá řada institucí, zejména: Bader Philanthropies, New York University v Praze, CEFRES v Praze, Velvyslanectví USA v Praze, University of Liverpool, United States Holocaust Memorial Museum in Washington, Česko-německý fond budoucnosti, Francouzský institut v Praze a další. Více viz www.romanihistories.usd.cas.cz

V tuto chvíli má za sebou Fórum dvouleté působení, během kterého uspořádalo v Praze mezinárodní konferenci k tématu důsledků válečné genocidy Sintů a Romů z perspektivy rodiny – ve spolupráci s badateli z projektu Celie Donert s názvem „Legacies of the Roma Genocide in Europe since 1945“ (Dědictví romské genocidy v Evropě po roce 1945). Druhá konference k tématu prostorové a sociální mobility organizovaná ve spolupráci s Muzeem holokaustu ve Washingtonu (USHMM), je plánovaná pro rok 2019. Dále Fórum uspořádalo tři workshopy, které se věnovaly tématu současného stavu výzkumu holokaustu Romů a Sintů (ve spolupráci s Muzeem romské kultury a s Romea.cz); sterilizacím romských žen v evropském kontextu a zneužívání těchto typů lékařských zákroků ke kontrole populačního růstu určitých skupin obyvatelstva; a vizuálním stereotypům ve fotografickém zobrazování Romů a Židů (spolu s Francouzským institutem a CEFRES). Dále proběhly dvě veřejné debaty navázané na témata realizovaných akademických setkání (k důsledkům válečné genocidy za účasti přeživších a jejich potomků z Německa a České republiky; a k tématu sterilizací za účasti osobností zasazujících se o odškodnění takto poškozených žen v České republice), a dvě výstavy (rodinná historie jedné rozšířené rodiny Sintů z německého Dessau založená na vzácných historických fotografiích této rodiny; výstava obrazů Zdeňka Daniela, architekta a výtvarníka pocházejícího po otci z rodiny oslavanských Romů).

Pro rok 2019 plánuje Fórum uspořádat ve spolupráci s Muzeem holokaustu ve Washingtonu uzavřené konzultační setkání pro místní rodiny přeživších holokaustu Sintů a Romů pátrajících po svých příbuzných a jejich válečných osudech. Díky konzultacím budou mít členové rodin přeživších možnost využít rešeršní servis ve fondech Muzea holokaustu, čítajících miliony dokumentů včetně dokumentů Mezinárodní pátrací služby (International Tracing Service), organizace klíčové pro dokumentaci věznění v nacistických koncentračních táborech osvobozených Spojenci a dalších poválečných přesunů bývalých vězňů těchto táborů těsně po válce. Výše zmíněná konference plánovaná pro rok 2019 k tématu mobility Romů v poválečné Evropě má zase za cíl mimo jiné kriticky analyzovat termíny jako kočování/nomadismus, usedlost atp., které jsou často asociované právě s romskými skupinami v Evropě. Záměrem konference je rozkrýt v historické perspektivě mechanismy vynucující/zakazující/umožňující prostorový pohyb, respektive různé typy migrací v kontextu proměňujících se státních zřízení, mezinárodních systémů, ale i sociálních nerovností mezi různými evropskými regiony, a na ně navázané sociální (ne)mobility.

Pražské fórum pro romské dějiny vzniklo z přesvědčení členů zakládajícího výboru, že historie Romů představuje značně roztržštěnou a navíc izolovanou oblast akademického výzkumu – výzkum dějin Romů dosud není přijímán jako nedílná součást historického výzkumu a v Evropě ani mimo ni neexistuje žádná stabilnější akademická platforma, která by právě historický výzkum zaměřený

na Romy podporovala. V posledních letech na různých místech vznikají národní či mezinárodní týmy, které pracují na konkrétních projektech zaměřených na studium dějin Romů v konkrétním časovém období – viz například současný výzkumný tým kolem projektu meziválečné emancipace Romů v Evropě realizovaný na Univerzitě v St. Andrews³ nebo mezinárodní síť badatelů sdružených kolem tématu důsledků válečné genocidy Romů a Sintů koordinovanou z Univerzity v Liverpoolu⁴. Ty umožňují nejen rozvoj výzkumu jako takového, ale i tolik potřebnou intenzivnější komunikaci mezi badateli zapojenými do organizovaných interních či veřejných workshopů, konferenčních panelů a samostatných konferencí.

Podobným směrem působí i Pražské fórum, nejen na mezinárodní, ale i lokální úrovni. Chce být stabilní platformou pro podporu výzkumu, diskuze a setkávání badatelů napříč obory, s důrazem na historickou perspektivu. Výzkum dějin Romů chápou členové řídicího výboru Fóra jako klíčový pro lepší pochopení dějin celé společnosti – např. v tématech historie druhé světové války, studené války, sociálního státu a občanství či sociální mobility v proměňujícím se světě. Cílem Fóra je také vymanit výzkum historie Romů z jisté izolace v lokálních romistických/romských diskurzích, ovšem při zachování povědomí o významu výzkumu historie Romů a prezentace jeho výsledků pro členy místních romských společností. Za inspirativní pokládají členové Fóra přístupy, které problematizují představu Romů jako homogenizované skupiny převážně izolovaných a/nebo marginalizovaných lidí a podporují práci, která se zaměřuje na Romy jako na dějinné aktéry spíše než jako na objekty nebo oběti, aniž by to ovšem vedlo k ignorování či zlehčování dějin diskriminace a perzekucí. Při vědomí problematické role vědy v utvrzování nerovných mocenských vztahů mezi Romy a tzv. majoritními společnostmi také podporují práci založenou na reflexivitě a sebekritickém pohledu na výzkumné premisy, shromažďování a charakter pramenů i vlastní interpretační přístupy.

Z výše uvedeného výčtu různých aktivit, které se podařilo za dva roky existence Fóra realizovat, je také zřetelná snaha neuzavírat aktivity Fóra jen do akademického prostředí, ale zapojovat se do veřejného dění, podporovat existující iniciativy a zároveň do jednotlivých aktivit zapojovat i členy místní romské společnosti, od organizace veřejných akcí jako otevřených, včetně jazykové stránky věci (u mezinárodních akcí tak bývá zajištěno tlumočení do češtiny), přes spolupráci s romskými organizacemi i jednotlivci, až po zapojování romských aktérů a badatelů. Snaha vstupovat do veřejného prostoru skrze historická témata také úzce souvisí s volbou témat

3 Viz *Roma Civic Emancipation Between The Two World Wars* – <http://standrewstransnational.wp.st-andrews.ac.uk/research/projects/roma-civic-emancipation-between-the-two-world-wars-erc-advanced-grant>

4 Viz *Legacies of the Roma Genocide in Europe since 1945* – <https://romalegacies1945.wordpress.com/>

organizovaných akcí, kdy nejde tolik o podporu výzkumu a debaty o „bílých místech“ historie Romů, ale spíše o podporu výzkumu těch „bílých“ či „šedých“ míst, která mají relevanci pro současnou dobu, dění a potřebu posilování povědomí o historickém rozměru současných společenských výzev.